

ROALD DAHLS

Charlie och chokladfabriken

Lärarmaterial

Manus
David Greig

Musik
Marc Shaiman

Sångtexter
Scott Wittman
Marc Shaiman

BASERAD PÅ ROALD DAHLS ROMAN

Sånger från filmversionen av
Leslie Bricusse och Anthony Newley.

Svensk översättning Erik Fägerborn.

Presenteras i överenskommelse med Music Theatre International

Orkestrering
Dough Besterman

Arrangemang
Marc Shaiman

Producerad i West End och på Broadway av
Warner Bros. Theatre Ventures
Langley Park Productions
Neal Street Productions

Musikalisk bearbetning Björn Dobbelaere.

Sjungs på svenska och textas på svenska och engelska.

Dirigent och musikaliskt ansvarig MICHAEL ENGLAND

Dirigenter JONAS NYDESJÖ/MARTYNA SZYMCAK

Regi MATTIAS CARLSSON

Koreografi SIMEN GLOPPEN Scenografi LUCY OSBORNE

Kostym- och dockdesign RACHAEL CANNING

Ljusdesign JAMES FARNCOMBE Ljuddesign DENNIS BARKEVALL

Videodesign FORMFÖRBUNDET

21 september 2024–12 april 2025

Föreställningslängd ca 3 tim inkl. en paus.

GÖTEBORGS
OPERAN

Välkommen till Willy Wonkas chokladfabrik.

Inträde sker på egen risk.

Chokladmakaren Willy Wonka bestämmer sig för att bjuda in fem barn till sin fabrik. För att komma in krävs dock att man får tag i en guldbiljett. Den påhittiga Charlie Bucket, med talang för att göra någonting av ingenting, lyckas mot alla odds få tag i en biljett. Tillsammans med de andra vinnarna ger sig Charlie ut på ett omvälvande äventyr i Wonkas skruvade, färgsprakande värld. Men allt är inte sött som socker. Istället för att vältra sig i godis får barnen vara med om en resa de sent ska glömma.

Kom ihåg!

Ni får gärna fota och filma vid applådtacket. Däremot är det inte tillåtet att fota, filma eller ta upp ljud i salongen under föreställningen.

Förbered besöket

- Gå igenom handlingen. På opera.se finns mer information, filmklipp och foton.
- Lyssna på några av låtarna. Läs och analysera texterna. Finns det några återkommande musikaliska teman? Lyssna på hur melodierna är uppbyggda. Musiken finns till exempel på Spotify, dock finns inga inspelningar av musikalen med svensk text.
- *Läs på om den dramaturgiska kurvan och hur man kan bygga en berättelse. Ta upp begrepp som anslag, presentation, vändpunkt, fördjupning.
- *Läs regissörens text på s. 6.
- *Läs dirigentens text på s. 7.
- Läs om kostymerna på s. 8.
- Gå igenom GöteborgsOperans [information om skolbesök](#).

Tre nycklar

Be eleverna att tänka på tre saker, tre "nycklar", när de ser musikalen.

- En känsla: Vilken känsla stannar kvar i dig efter föreställningen?
- En karaktär: En roll som på något sätt berörde lite extra.
- En scen: En scen som talade till dig på något sätt.

Efter föreställningen

Här följer förslag på diskussionsämnen och uppgifter som ni kan göra i klassen efter föreställningen. Allt passar inte alla. Du som lärare vet bäst vad som fungerar för dina elever. Uppgifter markerade med * är kanske mer lämpade för högstadiets äldre årskurser och gymnasiet.

Tre nycklar, forts.

Placera eleverna i grupper om 5-8. Be dem berätta om sina tre nycklar i gruppen. Ett tips kan vara att dela ut post-it-lappar i tre olika färger, en färg för varje nyckel.

Be eleverna skriva ner sina nycklar på respektive färg. Därefter fästs lapparna på lämplig plats i klassrummet. Tillsammans bildar de sedan ett fint collage och en summering av vad föreställningen har givit.

Eleverna kan också skriva ner sina nycklar enskilt, och delge klassen i storgrupp.

Tänk på: När eleverna delar med sig av sina nycklar behöver man ha ett öppet klimat. Det är viktigt att de förstår att det inte handlar om rätt/fel, bra/dåligt utan om att göra egna reflektioner om vad man upplevt.

Om ni väljer att dela med er i grupp är det bra om eleverna, i alla fall inledningsvis, låter den som presenterar sina nycklar få tala utan att bli avbruten. I slutet av lektionen kan man ha ett öppet samtal där eleverna kan ställa frågor till varandra.

Dramaturgi och karaktär

Att skapa en musikal av en bok

Kalle och chokladfabriken är en barnbok av den brittiske författaren Roald Dahl (1916-1990). Boken kom ut på engelska 1964 och på svenska 1976. Originalets titel är *Charlie and the Chocolate factory*. Boken har filmatiserats flera gånger. Musikalen hade premiär på West End i London 2013.

1. En av de stora uppgifterna när man omvandlar en bok till musikal är att levandegöra karaktärerna på scen. I *Charlie och chokladfabriken* finns flera tydliga karaktärer. Hur märks deras personligheter på scenen? Skriv ner alla ord du kan komma på för att beskriva följande karaktärer:

- Willy Wonka
- Charlie Bucket
- Farfar Joe
- Fru Bucket
- Augustus Gloop
- Violet Beauregarde
- Veruca Salt
- Mike Teavee
- Oompa-loompierna

2. Vilka fler svårigheter tror du att man kan stöta på när man gör musikal av en bok?
3. Charlie gillar att uppfinna saker. Vad skulle du gjort om du hade möjlighet att uppfinna vad du ville?
4. Vem av alla fem barnen tycker du att du är mest lik? Skulle du vilja ha någon av egenskaperna men "slippa" någon annan?
5. Att ha vunnit en guldbiljett är något helt fantastiskt, mest för Charlie såklart som har sådan otroligt liten chans att vinna. Har du varit med om ett tillfälle när du fick eller var med om något som du verkligen inte trodde att du skulle kunna få?

***Samtala om**

1. Analysera musikalen utifrån den dramaturgiska kurvan.
2. Välj antingen karaktären Willy Wonka eller Charlie Bucket. Vilken utveckling gjorde personen?
3. Var det någon karaktär du fäste dig extra vid?
4. Berätta om en scen som har fastnat hos dig. Vad hände? Vilka paralleller ser du mellan föreställningen och dagens samhälle?

Den klassiska dramaturgiska modellen

Enligt den klassiska modellen delas en berättelse in i sju faser:

- **Anslag:** Berättelsens början. Ger en föraning om stämning, genre, tema och stil.
- **Presentation:** Viktiga personer och platser presenteras. Konflikter anas.
- **Fördjupning:** Konflikterna blir mer påtagliga. Vi får veta mer om karaktärerna, berättelsens konflikter och teman.
- **Vändpunkt:** Något avgörande sker, och allt vänder för huvudpersonen. Det finns ingen återvändo. Huvudpersonen måste ta konsekvenserna av det som har hänt.
- **Upptäckning:** Inre och yttre konflikter rullas upp. Problem uppstår. Pressen på huvudpersonen växer.
- **Höjdpunkt:** Spänningen når sin kulmen. Striden, bildlig eller bokstavig, avgörs och konflikten får en lösning.
- **Avrundning:** Konflikten är över. En ny livssituation har uppstått för huvudpersonerna.

Tema och motiv

*Samtala om

Ett verks *tema* kan man säga är verkets grundtanke, den röda tråden, det verket handlar om *egentligen*.

Man kan föreställa sig temat som ett paraply. Under paraplyet finns berättelsens *motiv* – de som utgör berättelsens händelser och situationer. Motiven får temat att komma till liv.

1. Vilket är temat i *Charlie och chokladfabriken*?
2. Vilka motiv finns i musikalerna? Tänk på vad som händer med de fem barnen. Varför händer detta?

Ur manuset

WILLY WONKA

Ingenting är alltid någonting, Charlie. Förutom när någon skapar någonting av ingenting. Så, vilket gäller för dig?

CHARLIE

Jag vet inte.

WILLY WONKA

Är du den sortens person som skapar någonting av ingenting?

CHARLIE

Nej, herrn... Det är bara det att - ni är inte som jag förväntade mig.

WILLY WONKA

Vilket sammanträffande, jag är inte heller vad jag förväntade mig.

Samtala om

1. Läs ur manuset ovan. Vad tror du att Willy Wonka menar med sin fråga till Charlie?
2. Beskriv Willy Wonka. Vem är han? Hur är han? Trevlig, sympatisk, otrevlig, opålitlig?
3. Vilken sorts person tror du att Charlie hade förväntat sig?

Fundera och skriv

Charlie tycker om att höra historier från förr, särskilt farfar Joes gamla skrönor.

1. Välj en person du känner. Personen kan ingå i din familj, vara din granne, lärare eller vän. Ställ frågor som får personen att berätta om sitt liv. Se s. 5 för förslag på frågor.
2. Återberätta personens historia som om du vore personen. Tänk på vilka gester personen använde, hur rösten lät men också vilka delar av berättelsen du vill återberätta. Använd gärna detaljer för att sätta miljön, scenen och karaktärerna som fanns med i personens liv.
*Tänk på den dramaturgiska kurvan och bygg upp din historia efter den för maximal effekt.
3. Du kan ju förstås strunta i att intervjua någon och bara hitta på. Uppfinn svaren!

Här är några frågor du kan ställa:

- När och var föddes du? Vad vet du om dagen du föddes?
- Varför gav dina föräldrar dig ditt namn?
- Beskriv ditt barndomshem och området du växte upp i?
- Hur var du som barn? Vad gillade du att äta? Din favoritmat?
- Vad gjorde du för kul? Vilka var dina favoritleksaker eller spel?
- Vad skrämde dig som barn?
- Hade du någon hemlig plats eller ett favoritgömställe?
- Vilket ansvar hade du hemma när du var liten?
- Fick du fickpengar? Hur mycket? Gjorde du av med dem direkt eller sparade du dem?
- Vilken var den bästa presenten du någonsin fick?
- Vilken musik lyssnade du på?
- Vilka är dina bästa egenskaper? Dina sämsta?
- Vad är den bästa komplimang du någonsin fått?
- Berätta om något du alltid drömt om men fortfarande inte har?
- Om du kunde gå tillbaka till vilken ålder som helst, vilken ålder skulle det vara och varför?
- Hur var sjätte klass för dig?
- Talar du flera språk? I så fall, vilket språk drömmer du på?

Skriv en recension

Nu ska du ta på dig rollen som teaterkritiker. I recensionen ska du berätta om vad du tyckte om i föreställningen och vad du tyckte kunde ha gjorts bättre. Motivera varför du tycker som du gör.

Det är bra att ge folk en kort sammanfattning av vad som händer i föreställningen. Berätta vilka nyckelkaraktärerna är och ungefär vad som händer med dem, men avslöja inte allt.

Ta upp följande delar av föreställningen i din recension:

- skådespeleriet
- scenografin
- kostymerna
- musiken och sångerna
- dansen
- ljuset och specialeffekterna

Du kan välja att om din recension ska publiceras i en tidning, sändas i ett tv-program eller i radio.

Använd visuella hjälpmedel

Levandegör föreställningen genom att ta med en bild från föreställningen (om du skapar en tidningsrecension) eller ett video- eller ljudklipp om du skapar ett inslag för tv eller radio.

Att våga drömma om en bättre värld

Ett galet sceniskt fyrverkeri av färger, former och fantasi. Men för regissören Mattias Carlsson är *Charlie och chokladfabriken* först och främst en berättelse om att våga drömma om något större.

berättat för MARIE BRANNER, pressansvarig GöteborgsOperan

”Jag tycker att den här berättelsen har allt. Föreställningen är en explosion av intryck, med fantasifull scenografi, galna kostymer, explosiva shownummer och underbar, varierande musik. Och en väldigt dråplig och kul dialog som dessutom har en botten och ett allvar i sig.

Första gången jag såg *Charlie och chokladfabriken* var i London 2013 och jag slogs av magin och det pulserande varma hjärtat i föreställningen. Att jobba med musikal är att sträva efter de tillstånd när man tappar tid och rum. Det är dit jag alltid vill, till ögonblick när musiken, sången, dansen och dialogen förenas i total harmoni. Så är det ju inte alltid. Men jag går alltid in med ett öppet och okritiskt sinne. Jag ser möjligheter och inte begränsningar – jag vet att det låter klyschigt – men det är viktigt för mig. Begränsningarna finns alltid där ändå.

Hela uppsättningen är en uppmuntran till kreativitet, fantasi och lek där kärnan är barnet Charlie och dennes resa. Det är en berättelse om kärlek, värme och om att godhet finns och lönar sig. Resten är underbar galenskap. Utmaningen är det extremt höga tempot. Här gäller det att inte spela bort det som är viktigt: vi lämnar aldrig Charlie, och barnets mod att våga drömma om något större, rättvisa och moraliskt ansvar – att de giriga barnen och deras föräldrar straffas. Det här ställer stora krav på hela ensemblen, och såklart också på de fyra barn, två tjejer och två killar, som turas om att spela Charlie*. Det är fantastiskt fina barn som verkligen ger allt och som gör varsin version av Charlie.

I vår uppsättning har vi bearbetat de inslag som Roald Dahl, författaren till boken *Kalle och chokladfabriken*, har kritiserats för. Oompa-loompierna, som jobbar i Willy Wonkas chokladfabrik, är här bokstavligen fantasifigurer, skapade av Willy Wonka själv. Vi vill heller inte peka finger åt de barn som framstår som odrägliga, det är föräldrarna och påverkan från samhället som är orsaken till att de betar sig som de gör.

Det har varit fantastiskt att känna den nerv och glädje i verkstäder och kostymateljéer som har fått leka loss totalt i Lucy Osbornes och Rachael Cannings makalösa scenografi- och kostymarbeten. Och ensemblen: vad ska jag säga? Att få handplocka så makalösa artister, och få se Ola Salo förvandlas till sin helt egen Willy Wonka i detta hus där det finns så mycket möjligheter, gör mig tacksam och stolt. På premiärkvällen hoppas jag sitta i salongen och känna att jag har gjort allt jag förmår för att vi tillsammans ska ge publiken en möjlighet att beröras, skratta och förundras. Och att vi lyckas ge publiken en inbjudan att vara med i leken. Att de undrar: ”Hände det här – eller var det ett barns dröm?” Men viktigast är att föreställningen ger hopp om en bättre värld och får oss att våga drömma stora drömmar. Precis som Charlie.” ■

* Att romanens svenska namn ”Kalle” i GöteborgsOperans version förblir det ursprungliga ”Charlie” beror på att både pojkar och flickor spelar titelrollen.

Från partitur till scenmagi

Dirigenten Michael England ser sig själv som en historieberättare. Och när han tar sig an ett nytt verk gör han alltid på samma sätt: han börjar med att läsa igenom musiken som vore den en bok.

berättat för LISA IVERSTAM, programredaktör

”Oavsett vilket stycke jag ska lära mig, klassiskt, balett eller musikal, är processen densamma: jag börjar med att läsa igenom musiken som en bok. Om det är en musikal läser jag också noggrant igenom sångtexterna. Sedan sätter jag mig vid pianot och spelar igenom stycket för att få en känsla för kompositörens intentioner. Därefter lyssnar jag på inspelningar – de är ovärderliga när det gäller musikteater, eftersom kompositörer ofta har varit involverade, och genom att lyssna på dem får jag en god vägledning om hur kompositören har tänkt att musiken ska låta. (---)

Musikteater handlar om lagarbete, och som dirigent måste du vara beredd att ha ett nära samarbete med regissören, koreografen, musikerna och artisterna. Du kanske har starka åsikter om något, men du måste vara redo att lyssna och gå med på andra val om de är bättre för helheten. Det kan vara bra att överdriva förberedelsearbetet – och sedan bara hänga med och anpassa sig efter situationen.

Att arbeta med musikteater handlar om att vara historieberättare, och det gäller även mig som dirigent. Det är centralt att få till rätt emfas och betoning. Ofta sitter jag med en skådespelare och läser igenom texten, utan att sjunga den, som en monolog, för att få en känsla för vad som egentligen sägs. (---)

Det finns ett musikaliskt grepp som kallas ledmotiv (det härstammar från Wagners operor), som många kompositörer inom musikteater och film använder sig av. Det är ett kort, återkommande musikaliskt tema eller en fras som associeras med en person, plats, handling eller situation. Har du någonsin sett en film vet du vad det är. (Även om du inte tror att du vet, så vet du.) Tänk på de två tonerna som spelas för hajen i Hajen, eller hur James Bond-temat låter – de är ledmotiv.

I Charlie och chokladfabriken finns ett ledmotiv för Willy Wonka. Lägg märke till de fyra tonerna vi hör precis i början av musikalen. Motivet återkommer när familjen Bucket läser om Wonkas tävling i tidningen, det dyker upp i

slutet av första akten och sedan en gång till precis i slutet. Som publik kan man roa sig med att lyssna efter sådana här små teman, eller så kan man bara luta sig tillbaka, följa med in i Wonkas värld och njuta av föreställningen.

Min största utmaning är, tro det eller ej, musikalens underscore. Underscore är det som spelas i bakgrunden under dialogen, och musiken måste tajmas exakt med det som händer på scenen. Det kan handla om att tajma en inledning och sluta i precis rätt ögonblick så att skådespelaren kan börja sjunga, andra gånger kan det handla om att du måste hålla igång musiken, upprepa den mjukt, vänta och lyssna efter ett specifikt ord innan du går vidare till nästa takt. Ett avsnitt, Röda mattan, är fullt av musik- och dialogbyten som jag måste lyssna mycket noggrant på. Det är första gången jag arbetar med ett partitur som sjungs på svenska ... så det är en brant inlärningskurva!

Vi har fyra fantastiska barn som alternerar i rollen som Charlie, och de sjunger naturligtvis sina solon lite olika, vilket jag och orkestern måste anpassa oss efter. Det borgar för spännande kvällar!

Det är svårt att välja ett favoritögonblick i musikalen – de växlar hela tiden. Men när Mamma Bucket sjunger sången ”Om din far vore här” ... den låten känns verkligen. Och förstås, berättelsens essens upphör aldrig att beröra mig. Ge aldrig upp, oavsett hur tufft något är. Denna hjärtevärmade berättelse om en liten pojke som har ett svårt liv men vars värld förvandlas i ett trollslag.” ■

Bland godissoldater och ekorrar i tyll

Kostymdesignern Rachael Canning har hämtat inspiration från barndomens minnen av gamla filmer, sagobaletter, medeltida rustningar och sextiotalstextilier. Resultatet är en värld av skruvade karaktärer, fantasifulla kostymer och oväntade tekniska lösningar.

berättat för LISA IVERSTAM programredaktör

"Jag älskade att gå på teater när jag var barn. Och jag var snudd på besatt av gamla filmer som *Singing in the rain*. Jag satt som klistrad framför tv:n när gamla filmer visades. Så jag visste tidigt att jag ville arbeta inom teater på något sätt. Jag kände inte till särskilt mycket om scenografi och kostymdesign men efter lite letande hittade jag en utbildning i teaterdesign på Royal Welsh College of Music and Drama i Cardiff, där jag kommer ifrån. Jag ville lära mig allt! En av inriktningarna handlade om dockmakeri - den gick jag också.

Roald Dahls berättelse *Charlie och chokladfabriken*, men även filmerna, var en del av min barndom. Det vore konstigt om jag inte hade tagit intryck av dem. Men visst har jag försökt göra min egen skruvade, uppdaterade version - även om den rymmer en del nostalgi.

På ett tidigt stadie ställde Mattias Carlsson frågorna "Vem är Willy Wonka? Och vad ska vi göra med oompaloompierna?" Vi var helt på det klara med hur vi *inte* ville göra dem. Ett tag var vi inne på att göra dem till dockor, men när jag insåg hur många fantastiska dansare som ingår i ensemblen tänkte vi om - och kom på att de kan vara Wonkas armé. En vänlig trupp godissoldater som plötsligt kan svänga och byta humör när de känner för det.

Tidigt visste jag att jag behövde ta i. Vara så djärv och intensiv jag bara kunde. Scenografin är detaljerad men minimal så vi har mycket utrymme på scenen för den stora ensemblen och kostymerna.

Jag har en fäbles för uniformer och en förkärlek för hjälmar så för oompaloompiernas kostymer tog jag avstamp i medeltida rustningar. Kostymerna är inte exakt likadana, de ser lite olika ut och är anpassade efter vem som bär dem. Det festliga var att när jag överdrev kostymernas proportioner såg artisterna plötsligt små ut. Ett slags optisk illusion som jag upptäckte först när jag såg artisterna i kostymerna på scenen. Så fick vi ett slags dockor ändå. Alla kostymer kom

sedan att utgå från oompaloompiernas och Willy Wonkas.

Kostymerna är karaktärsdrivna och alla karaktärerna har något av seriefigurer över sig. I teamet har vi talat mycket om vilka karaktärerna är. Var de kommer ifrån, vilka bakgrunder de har. Familjen Buckett, så rik på kärlek men utan pengar, bär jordnära färger och mer realistiska kläder, de andra kostymerna är fantasifulla och färgglada. Fru Gloop har tyska rötter och är överdriven i sin ljuvliga kurvighet. Teaveefamiljen tror vi härstammar från västern, kanske Texas, och fru Teavee tycker mycket om Dolly Parton. För kostymerna med inspiration från Oktoberfestivalen köpte jag gamla juldukar och kökshanddukar från 60- och 70-talen på Gårda textil. De har de rätta bayerska färgerna. Jag har också rotat i Operans magasin och återanvänt kostymer. Ofta har jag skruvat till dem, överdrivit och lagt till.

En del kostymer har tekniska finesser. När det gällde Violets kostym fann vi lösningen hos ett litet franskt danskompani. Jag ska inte avslöja vad som händer men förhoppningsvis blir du "blown away".

Slutligen några ord om ekorrarna. Deras kostymer är sydda av åtta nyanser av tyll. Tyllen är lätt att dansa i, den är följsam och andas. Här har jag inspirerats av Christine Edzards kostymer till baletten *Beatrix Potters sagovärld* som Royal National Operahouse satte upp för många år sedan. Ekorrarnas kostymer är uppbyggda som rörliga skulpturer, som krinoliner med nät på. Att få göra dem var något av en dröm som gick i uppfyllelse.

Jag har känt mig som ett barn i en annan godisfabrik under arbetet. Det ryms så mycket kunande, driv och engagemang inom Göteborgs Operans väggar. Jag har haft en hel del idéer, några tokigare än andra, men det är personerna på ateljéerna som har kommit med lösningarna och, inte minst, gjort jobbet. Jag hade aldrig rott det här i land utan dem." ■